

Forsøg med frostfølsomme træer og buske

Experiments with frost-sensitive trees
and bushes

MARTIN REIMERS

Illustration overfor:
Bjergnålebusk (*Hakea lissosperma*) med proteafamiliens karakteristiske blomster

Da klimaet ændrer sig og vintrene bliver mildere, er vi en lille gruppe plantesamlere som tager forskud på fremtiden ved at eksperimentere med en lang række frostfølsomme træer og buske i vores haver.

Denne artikel handler primært om vores gruppe og de træer og buske, som vi afprøver.

DEN GLOBALE OPVARMNING ..

.. er ganske katastrofal på de fleste måder, men netop med hensyn til at dyrke frostfølsomme træer og buske er det ikke slemt. For hvert årti kan vi dyrke en række nye arter.

Men ikke alt kan lykkes, fordi gennemsnitstemperaturen stiger en grad. Vi kan stadig få kolde vintre, og vi er tilmed lovet et vejrlig, der bliver mere ustadigt med mere vind samt mere tørke om sommeren og nedbør om vinteren.

Det betyder, at der skal vandes, og at der bliver større risiko for, at rødderne på nyplantede arter, der kræver godt dræn, kan rådne i den fede jord om vinteren. I en normal vinter reagerer mange af de frostfølsomme planter ved at fryse delvis ned, da årsskuddene ikke når at modne i det danske klima. Det betyder, at haven ser sølle ud om foråret og at der skal køres trillebørlæs væk af afklip.

Til gengæld er det en fornøjelse at vise haven frem i sensommeren. Så har de varmeelskende planter belønnet os med god tilvækst, og mange af dem blomstrer på det tidspunkt.

HVORDAN DET HELE STARTEDE

Som dreng i 1970'erne dyrkede jeg frostfølsomme planter, herunder eukalyptus (*Eucalyptus sp.*) og hørpalmer (*Trachycarpus fortunei*) i mine forældres have. Det gik selvfølgelig ikke godt. Regelmæssigt fik vi kolde vintre med under 15-20 graders frost, som slog planterne ihjel.

Mange år senere, efter jeg havde stiftet

familie og børnene var blevet store, blev der tid til at dyrke interessen igen.

Da var internettet opfundet. Først var vi en række dyrkere af eksotiske træer og buske, der fandt sammen i en åben skandinavisk diskussionsgruppe og mødtes årligt i Botanisk Have i København. Sidenhen overtog flere Facebookgrupper, og senest er vi en mindre gruppe på foreløbigt 6 plantesamlere, der har lavet vores egen gruppe på internettet i Messenger.

EKSOTGRUPPEN

I gruppen udveksler vi erfaringer og billeder, laver fællesindkøb og ture i ind- og udland.

Heldigvis bor vi alle i dele af Danmark, hvor vintrene er milde, og hvor det er lettere at dyrke de frostfølsomme planter udendørs uden beskyttelse.

Tobias Valentin holder til på Amager, Allan Dueskov og Hans Peter Lassen på Falster, Bjarne Mahler Schou bor på Ærø, Hans Jørgen Kuus på Als, og undertegnede i Gråsten.

Vi konkurrerer lidt om at have de sjældneste, de mest frostfølsomme, de flotteste og de fleste planter samt arter fra den sydlige halvkugle og planter fra særligt attraktive familier som for eksempel myrtefamilien (*Myrtaceae*).

Vores samlinger ligger på 250 til 1.200 forskellige træer og buske. Vi er endda langt fra færdige med at opspore og afprøve de mange forskellige arter, der i dag kan klare de fleste danske vintre i milde områder og på beskyttede steder.

FORSØGENE

I eksotgruppen planter vi de indkøbte planter ud i vores haver på steder, hvor vi tror, de kan overleve. Jo mere frostfølsomme, jo mere beskyttede steder. De allermost frostfølsomme plantes op ad husmurene.

Mange af planterne laver vi stiklinger

af, så vi har sikkerhedskopier, hvis de udplantede planter skulle dø, og vi laver eksemplarer til kollegerne i gruppen, så vi kan afprøve dem under forskellige forhold.

Det er ikke "snyd" at beskytte planterne, så de planter, der næppe vil kunne overleve som små, bliver måske beskyttet de første år ved at overvintre i drivhus eller ved at overdækkes, når frosten rigtig bider, eller den sidste sene nattefrost overrasker. Men hovedformålet er stadig at teste planterne uden beskyttelse i vores haver.

HVORFOR DOG?

Egentlig er det mere eller mindre håbløst at dyrke de frostfølsomme træer og buske, da der uundgåeligt vil komme en hård vinter, som dræber eller skader mange af eksoterne. Den sidste hårde vinter, vi havde, var således vinteren 2009-10 med

Død gunnieucalyptus (*Eucalyptus gunnii*) i Tørsbøl, Sønderjylland efter den kolde vinter 2009-2010.

Paternostertræ (*Melia azedarach*) fritvoksende i Allan Dueskovs have på Falster 2020.

74 frostdøgn, hvor f.eks. alle eukalyptustræer (*Eucalyptus sp.*) i Danmark døde eller frøs ned. Så hvorfor forsøge alligevel mod alle odds?

Dels er det spændende at afprøve det ukendte, dels kan der jo med de tusinder af arter, vi kan dyrke, gemme sig nogle positive overraskelser; planter der faktisk mod forventning klarer kulden. Et par eksempler på det er paternostertræ (*Melia azedarach*) fra Sydøstasien og honningblomst (*Melianthus major*) fra Sydafrika. Arter, som vi ikke troede, havde en chance i vores haver, men paternostertræet er nu flere meter højt i Allans have, og honningblomst præsterede at blomstre i Botanisk Have i København for få år siden.

Det vil naturligvis være skønt, hvis vores hobby kan inspirere og udvide det almene kendskab til fremtidens træer og buske, men det er egentlig ikke hovedformålet. Det er derimod den daglige glæde ved at dyrke eksoterne og være fælles om vores hobby.

Imponerende frugtstande på honningbusk (*Melianthus major*) i Botanisk Have i København 2020.

Et stort øjeblik: En selvsået palme i Botanisk Have i København 2007.

Blomstrende hørpalme (*Trachycarpus fortunei*) og undertegnede i min gamle have i Gråsten 2010.

DE KOM SNIGENDE ..

Kikker man over hækkene i villakvartererne eller besøger baggårdene i København, så kan man ikke undgå at se, at en række frostfølsomme træer og buske stille men sikkert, har bredt sig over landet uden det store postyr.

Et fif er for øvrigt at bruge vinterhalvåret til denne hobby, da mange af de frostfølsomme er stedsegrønne og meget lettere at opdage om vinteren.

HØRPALME

En af de mest hårdføre palmer er hørpalmen (*Trachycarpus fortunei*). Hvor den vokser i mildt vinterklima og står beskyttet, bliver den ofte flere meter høj og blomstrer smukt. Faktisk kan hunplanternes frugter nå at modne, og de første selvsåede palmer er allerede set herhjemme.

EUKALYPTUS

En anden slægt, som har bredt sig i haverne, er eukalyptus (*Eucalyptus sp.*). Oftest er det gunnieukalyptus (*Eucalyptus gunnii*), man ser. Den er efter min mening en af de kedeligste, men samtidigt en af de mest frosthårdføre.

Eukalyptus er karakteristisk ved sin flotte glatte bark, som hos mange arter skaller af i forskellige farvenuancer. De grågrønne blade er ofte først ovale eller

Gunnieukalyptus (*Eucalyptus gunnii*) støttet efter den væltede. Nordborg på Als 2009.

Gunnieukalyptus (*Eucalyptus gunnii*) i Ålesund på den norske vestkyst. Sandsynligvis verdens nordligste eukalyptus. 2023. Foto via Håkon Vangsnes.

Ejeren Gunnar Hounsgaard viser sin blomstrende 5 meter høje sneeukalyptus (*Eucalyptus pauciflora* subsp. *debeuzevillei*) frem. Sønderborg 2009.

Den smukke spinning eukalyptus (*Eucalyptus perriniana*) med broget bark og blade i voksenstadiet. Århus 2009.

runde, men som regel skifter til hængende seglformede blade i voksenstadiet.

Vil man dyrke eukalyptus, så vil jeg foreslå nogle andre frosthårdføre arter end den almindelige gunnieukalyptus (*Eucalyptus gunnii*), nemlig den smukke spinningeukalyptus (*E. perriniana*) med den stærke duft og i særdeleshed to underarter af sne-eukalyptus (*E. pauciflora* subsp. *debeuzevillei* og *E. pauciflora* subsp. *niphophila*), som minder meget om hinanden. De to sidstnævnte vokser relativt langsomt, hvilket betyder, at de ikke så ofte vælter som f.eks. gunnieukalyptus (*E. gunnii*) og spinningeukalyptus (*E. perriniana*). De har desuden smukke skibskrueagtige blade og relativt store hvide blomster.

OLIVEN

Almindelig oliven (*Olea europaea*) fra Sydeuropa har i mange år været populær som krukkeplante. Den tages ind om vinteren, og det er både let og relativt billigt at få fat på den.

Hist og her er træet plantet ud på fri-land, og så har det vist sig, at det faktisk kan overleve de fleste vintre på beskyttede lokaliteter. I området, hvor jeg bor, står der således fine flere meter høje træer i haverne tæt på den danske "riviera" (Flensborg Fjord), mens de desværre får frostskafer i vores egen have blot 1 km fra fjorden og 35 m over havet. Så stor forskel kan der være fra overlevelse til død inden for korte afstande.

4 m høj oliven (*Olea europaea*) frit udplantet i Valkendorfgade i det indre København 2023. Foto: Tobias Valentin.

Tre meter høj oliven (*Olea europaea*) i have i Egersund 20 meter fra Nybøl Nor. Da havet mildner luften om vinteren, har træet ingen frostskeer haft den seneste årrække. Maj 2023.

STUEARALIE

En enkelt busk bør slutteligt nævnes i denne forbindelse: Stuearalie (*Fatsia japonica*) fra Japan og Sydkorea, som er en stedsegrøn storbladet busk, der hører til vedbendfamilien (*Araliaceae*).

Den trives på skyggefulde steder, hvor den er god sammen med f.eks. kamelia-buske (*Camellia sp.*) op ad nordvendte husmure, hvor de fleste buske ellers ikke trives.

Der findes forskellige brogede sorter af stuearalien, som er lidt mere frostfølsomme, men som lyser dejligt op i mørket. Det gælder f.eks. sorterne 'Spiders Web' og 'Murakumo Nishiki'.

Stuearalie har for øvrigt nogle bemærkelsesværdige blomsterstande om vinteren, hvis ikke frosten ødelægger dem, inden de når at springe ud.

Måske Danmarks ældste stuearalie (*Fatsia japonica*)? – Plantet i 1950'erne og over 2 m høj. Arnkil ved Sønderborg 2019.

Stuearalie (*Fatsia japonica*) i blomst
d. 30. november 2009.

Stuearalie (*Fatsia japonica*) med frugter
d. 5. marts 2015.

Stuearaliesorten 'Spiders Web' er særlig velegnet ved en nordvæg, hvor den lyser op med sine hvidplettede blade. Min have i Rinkenæs 2021.

Kameliabuske (*Camellia*) op ad nordvæg i Gråsten april 2023.

Ukendt kameliasort (*Camellia* sp.) Rinkenæs april 2023.

FREMTIDENS TRÆER

Med et varmere klima bliver rigtig mange nye træer og buske mulige for os at dyrke. De fleste vil næppe blive særlig udbredte, da hovedparten af alle haveejere nok vil betragte dem som "kedelige", altså at de ikke gør sig særligt bemærkede ved f.eks. at have flotte blomster, blade eller bark.

Men nedenfor vil jeg også nævne nogle eksempler på mindre spektakulære arter, som vi i hvert fald i eksotgruppen finder spændende.

EGESLÆGTEN

Lad os starte med en stor slægt, nemlig egetræerne (*Quercus*) med ca. 500 arter på verdensplan.

En del af disse er stedsegrønne træer eller buske med små blade, som ligner hinanden temmelig meget.

STENEG

I eksotgruppen har vi stor succes med den sydeuropæiske steneg (*Quercus ilex*), der er stedsegrøn og tætbladet. Den er desværre overset herhjemme, selv om den er smuk, tætløvet og sandsynligvis den mest vinterhårdføre stedsegrønne eg.

Danmarks største eksemplar er muligvis træet i Landbohøjskolens Have, som nu er nået op over 10 meters højde og Danmarks smukkeste er nok det fritstående træ på kirkegården lige nord for Fejø Kirke.

Den kendte steneg (*Quercus ilex*) på Fejø Kirkegård 2020.

Fejøl-stenegen (*Quercus ilex*) 2020: 10 m høj, 40 cm tyk og plantet ca. 1990.

Naturligvis blev vindyrkeren og plantesamleren Michael Gundersen fra Fejøl begravet i stenestens skygge. I Karin Hvidtfeldts og hans have på øen (Hideaway Vingård) er der mange frostfjlsomme træer og buske samt Danmarks største figensamling.

De næsten stedsegrønne blade sidder endnu på turneregen (*Quercus x turneri*) i januar 2012, Botanisk Have i Århus.

Turnerregens (*Quercus x turneri*) blade ligner, det de er, nemlig en krydsning mellem stenege (*Quercus ilex*) og stilkeg (*Quercus robur*).

Så er der korkpropper! - Hans Peter Lassens 2 m høje korkeg (*Quercus suber*). Falster, 2020.

KORKEG

Tro det eller ej, korkeg (*Quercus suber*), der har hjemme i Middelhavsområdet, er faktisk tæt på at kunne gro i mange danske haver. Den er nem at få til at spire, vokser hurtigt og udvikler allerede som yngre den typiske flotte dybt furede korkbark.

Både Allan og Hans Peter har fine eksemplarer i deres haver på over 3 meters højde og der stod et flot eksemplar i Botanisk Have i København helt tilbage i 1980'erne, hvis ikke jeg husker galt.

Karin Hvidtfeldts korkeg (*Quercus suber*) på Fejø. 5 m høj og 17 cm i diameter i 2020. Bemærk den tykke korkbark.

MISPELBLADET EG

Endnu en art, der skal nævnes, er den skønne mexicanske mispelbladet eg (*Quercus rysophylla*), som skiller sig ud ved at have relativt store blanke blade og en flot brunrød bladfarve, når den springer ud mindst to gange i løbet af hver sommer-sæson.

Den mest kendte sort med ekstra flotte blade i udspring hedder 'Maya' og den er såmænd ikke helt svær at få fat på.

Andre helt eller næsten stedsegrønne ege, som har vist sig særlig hårdføre i vores haver, er bl.a. palæstinensisk eg (*Q. calliprinos*), portugisisk eg (*Q. faginea*) og kysteg (*Q. parvula*) fra USA.

Mispelbladet eg (*Quercus rysophylla* 'Maya') giver en skøn opvisning i bladenes farveskift. Rinkenæs juli 2020.

Cyperns gyldne eg (*Quercus alnifolia*) med smukt indument på undersiden af bladene. Troodosbjergene på Cypern 2018.

Cyperns gyldne eg (*Quercus alnifolia*) har usædvanligt smukke skinnende blade. Rinkenæs 2022.

Ægte cypres (*Cupressus sempervirens* 'Stricta'). Rinkenæs 2023.

Sandsynligvis Danmarks ældste rødtræ (*Sequoia sempervirens*) fra 1873. Botanisk Have i København 2010.

DE ÆGTE CYPRESSER

I denne slægt er der en række arter, som er spændende at eksperimentere med.

Et hit er ægte cypres (*Cupressus sempervirens*) især i en af de søjleformede sorter. Selv dyrker jeg sorten 'Stricta', der er slank, smuk og hurtigvoksende. Den nærmer sig nu 4 m i højden, efter den blev plantet som lille i 2018. Den er ikke svær at lave stiklinger af, så efter en årrække kommer vores forhåbentlig måske til at ligne et lille stykke Italien.

RØDTRÆ

(*Sequoia sempervirens*), som kaldes Redwood på engelsk, er et ikonisk træ, da det opnår de største højder af alle træer; mindst 115 m. Det er ikke svært at få det til at gro i milde områder af Danmark. Dog er der stor forskel på de enkelte planters tolerance for frost. Tæt på Stillehavskysten i Californien tåler de ikke meget frost

Rødtræ (*Sequoia sempervirens*) er smukt, men de frostskaadede nåle bliver siddende længe. Forstbotanisk Have i Charlottenlund 2012.

i modsætning til planter eller frø hentet højt oppe i Rocky Mountains, der er betydeligt mere frosthårdføre.

Selv dyrker jeg bl.a. en sort, der er ekstra frosthårdfør, som sjovt nok hedder 'Illa Martin'.

Rødtræ må ikke forveksles med det nært beslægtede mammuttræ (*Sequoia-dendron giganteum*), der er mere frosthårdfør og ses mange steder herhjemme i imponerende eksemplarer.

ANDRE TRÆARTER ..

.. der kan være spændende at eksperimentere med er f.eks. silkerosentræ (*Albizia julibrissin*) fra Asien med sin paraplyform, skønne dobbelt fjersnitdelte blade, hvor småbladene lukker sig om natten og en overdådighed af lyserøde akacieblomster.

Japanmispel (*Eriobotrya japonica*) har smukke store blade og en stærk duft, når den blomstrer. I de københavnske bag-

gårde kan den endda nå at sætte modne frugter!

Ægte laurbær (*Laurus nobilis*) fra Middelhavsområdet er fin at dyrke, og så har man tilmed friske laurbærblade til madlavningen.

Den amerikanske storblomstret magnolia (*Magnolia grandiflora*) er et must for os i gruppen, og vi har haft succes med at få den til at blomstre.

Til sidst vil jeg nævne en fyr, nemlig den klassiske pinje (*Pinus pinea*) med den flade krone fra Middelhavslandene, som også kan lykkes herhjemme. Mit eget eksemplar producerede endda sin første kogle sidste år.

Silkerosentræ (*Albizia julibrissin*) er et af de skønneste træer, vi overhovedet kan dyrke. Her er det den relativt hårdføre sort 'Rosea' i Rinkenæs 2022.

Sandsynligvis Danmarks største japansk mispel (*Eriobotrya japonica*) i en københavnsk baggård 2016.

Japansk mispel (*Eriobotrya japonica*) har meget smukke store stedsegrønne blade. Gråsten 2016.

Ægte laurbær (*Laurus nobilis*). 3 meter høj med mange blomsterknopper. Botanisk Have i Solgårdsparken, Strøby Egede 2020.

Over to meter høj storblomstret magnolia (*Magnolia grandiflora*), der har frøstand med modne frø. Sønderborg 2019.

8 år gammel pinje (*Pinus pinea*) i Rinkenæs 2022.

FREMTIDENS BUSKE

BUDDLEJASLÆGTEN

Umiddelbart tænker man måske ikke på sommerfuglebuske som frostfølsomme, men der findes spændende stedsegrønne og anderledes arter fra bl.a. Asien, Sydamerika og Sydafrika som kræver beskyttede vækstforhold.

KUGLEBUDDLEJA

Denne skønne sommerfuglebusk (*Buddleja globosa*) vokser naturligt i Chile og Argentina. Den lyser op med sine kuglerunde forsommerblomstrende orange blomsterstande og gør sig bemærket ved sin størrelse. Jeg har selv haft den i haven i mere end 3 meters højde og med relativ tyk stamme efter en årrække. Den er nem at lave stiklinger af, og fryser den ned, ja så skyder den ofte hurtigt igen næste sommer.

Blomstrende kuglebuddleja (*Buddleja globosa*) i min have i Rinkenæs 2020.

Weyers buddleja (*Buddleja x weyeriana*) endnu i blomst i oktober måned 2012 i Gråsten.

Hvis man bor frostdusat, så er der alligevel håb! I England blev kuglebuddlejaen krydset med alm. sommerfuglebusk

(*B. davidii*) med det resultat at man fik en mere frosthårdfør buddleja med svagt violette orange blomster og ikke helt kuglerunde blomsterstande. Senere krydsede man i Holland tilbage og udviklede den skønne og højt voksende sort 'Sungold'. Den har orangegule næsten kugleformede blomsterstande og en meget lang blomstring, til frosten tager de sidste blomster.

En anden lidt frostfølsom sommerfuglebusk der er værd at prøve, er yunnanbuddleja (*Buddleja yunnanensis*) med lange smukke blade og lang violet blomsterstand.

JAPANSK MARGUERITBUSK

Planten er alene værd at dyrke på grund af sit dejlige navn: *Nipponanthemum nipponicum*, der frit oversat betyder "den japanske chrysanthemum fra Japan". Det er en busk, som bliver ca. en meter høj med store margueritblomster. Dronning Ingrid ville have elsket den!

Den blomstrer meget sent, lige inden frosten, så det er ikke altid, den når at udvikle sig. Men når det lykkes, så er den

Japansk margueritbusk (*Nipponanthemum nipponicum*) blomstrer smukt i november måned i Rinkenæs 2020.

6 cm store nyudsprungne blomster i november!
Typisk for japansk margueritbusk (*Nipponanthemum nipponicum*). Rinkenæs 2020.

Ca. 6 år gl. rispapirplante (*Tetrapanax papyrifer* 'Steroidal Giant') ved Vamdrup 2017.

skøn. Efter blomstringen visner den lidt tilbage, men skyder mærkelig nok nye små blade i løbet af vinteren. En af mine yndlingsplanter gennem mange år.

RISPAPIRPLANTE

Med *Tetrapanax papyrifer* er vi virkelig nået til det eksotiske. En busk med enorme blade, der hører til vedbendfamilien

Samme plante i 2022, hvor den efter fældning skød i massevis af rodkud.

Stiv flaskerenser (*Melaleuca virens*), der hører til myrtfamilien (*Myrtaceae*) er smuk og ser eksotisk ud, når den blomstrer. Rinkenæs 2018.

(*Araliaceae*). Den er absolut frostfølsom i ungdommen, men bliver tiltagende frosthårdfør med alderen. Efter nedfrysning som ældre, sætter den oftest rods kud. Ikke et enkelt men nogle gange i massevis!

Vores venner i Vamdrup måtte således lægge terrassen om efter at have gravet

masser af skud og rødder op. Og det var min skyld! Så pas på, planten er imponant, men kan blive en pest.

ANDRE BUSKE ..

Når vi er ved vedbendfamilien, så er klæbefrøslægten (*Pittosporum*) værd at forsøge sig med. Begynd f.eks. med alpin klæbefrø (*Pittosporum alpina*), der er en af de mest hårdføre.

En anden familie, som snart bør kunne repræsenteres i de danske haver, er myrtfamilien (*Myrtaceae*), der har kuldetålende repræsentanter på flere kontinenter.

Desuden må papirbusk (*Edgeworthia chrysantha*) fra Myanmar og Kina ikke glemmes. Den har hængende gule forårsblomsterstande, symmetrisk vækst og eksotiske blade.

Afslutningsvis skal de dejlige orangeblomstrende sydamerikanske berberisarter darwins berberis (*Berberis darwinii*)

Japansk papirbusk (*Edgeworthia chrysantha* 'Grandiflora'). I januar måned kan man nyde de gul- og rødbrune grene og de mange hvide blomsterstande i knop. Rinkenæs 2023.

Japansk papirbusk (*Edgeworthia chrysantha*) fotograferet februar 2016 i Florida. Herhjemme blomstrer den flottest i marts måned, før blade kommer.

Darwins berberis (*Berberis darwinii*) har den skønneste orange blomsterfarve og liver op i haven i april måned, hvor den blomstrer. Rinkenæs april 2023.

Smalbladet berberis (*Berberis linearifolia* 'Orange King') får blomster, der er større end darwins berberis (*Berberis darwinii*) og tilmed har en dybere orange glød. Rinkenæs april 2023.

og smalbladet berberis (*B. linearifolia* 'Orange King') nævnes.

Dem tester jeg for tiden op ad husets østmur, hvor de har udviklet sig fantastisk og blomstrer overdådigt i april måned. Også frit udplantet har de klaret sidste vinter fint, hvor vi havde 10-12 graders frost i haven.

DE RIGTIG SVÆRE

Der findes planter, som er så skønne eller specielle, at de bare må afprøves, selv om chancen for succes er lille.

PROTEAFAMILIEN

Det gælder f.eks. en række sydamerikanske og australske arter i protea-familien (*Proteaceae*).

ILDBUSK

En proteaart vi alle i gruppen således har prøvet eller bør afprøve er ildbusken

(*Embothrium coccineum*), men det er endnu ikke lykkedes os at få den til at blomstre.

En del arter i familien er i øvrigt følsomme for fosfor, som gør det ekstra udfordrende og spændende at få dem til at trives.

Trods alt har vi dog haft succes med at få flere arter fra familiens slægter *Grevillea*, *Lomatia* og *Hakea* til at gro og blomstre udendørs.

LANGBLADET LOMATIA

Mest imponerende er nok Hans Jørgens langbladet lomatia (*Lomatia myricoides*), som klarer vintrene frit udplantet og ubeskyttet, er mere end to meter høj og blomstrer rigt hver år.

PROTEASLÆGTEN

Bjarne laver nu forsøg med forskellige arter fra den ellers frostfølsomme

Ildbusk (*Embothrium coccineum*) i knop på Færøerne (ved Mariukirkjan, Thorshavn maj 2015)

Ildbusk (*Embothrium coccineum*) i blomst på Færøerne (ved Mariukirkjan, Thorshavn juli 2014)

Ildbusk (*Embothrium coccineum*) med gullige frugter på Færøerne (ved Mariukirkjan, Thorshavn september 2013)

Bjergnålebusk (*Hakea lissosperma*). Wakehurst i Storbritannien 2016.

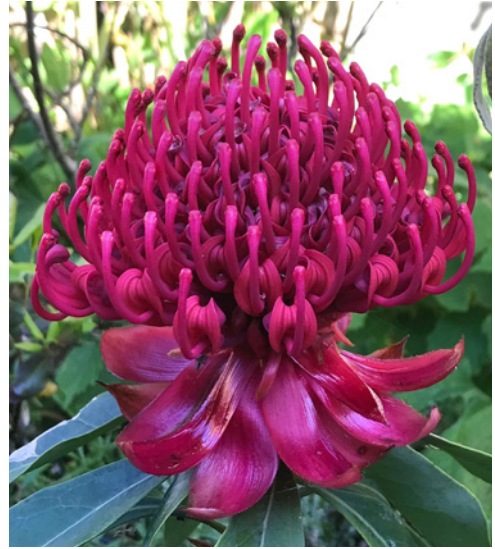
Med frugt ligner bjergnålebusken (*Hakea lissosperma*) et nåletræ. Wakehurst i Storbritannien 2016.

Bjergnålebusk (*Hakea lissosperma*) med proteafamiliens karakteristiske blomster. Rinkenæs 2020.

Langbladet Lomatia (*Lomatia myricoides*).
Rinkenæs 2020.

Warata (*Telopea speciosissima* x *oreades* 'Emperor's torch'), der kun tåler ned til ca. 5 graders frost. Ærøskøbing 2022. Foto: Bjarne Mahler Schou.

Efter danske forhold en sjælden og usædvanlig stor stedsegrøn sydbøg (*Nothofagus betuloides*) i Vagn Thomsens have i Nørresundby 2009.
Foto: Vagn Thomsen.

Proteaslæggt (*Protea* sp.) i sin beskyttede gårdhave i Ærøskøbing.

Det må være det helt rigtige sted, da Ærø med sin sydlige og havomkransede beliggenhed er meget vintermild, og gårdhaven er yderst vindbeskyttet med mure på siderne. Så det bliver spændende at se, hvordan forsøget kommer til at gå.

HVOR KAN DE SES?

Det bedste offentligt tilgængelige sted i Danmark at opleve frosthølsomme træer og buske er Botanisk Have i København. Med byens vintermilde klima kan mange eksoter klare sig, som knapt har en chance andre steder i landet. Men også Landbohøjskolens Have og Forstbotanisk Have er interessante. Desuden er der en række seværdige eksoter i Solgårdsparkens botaniske have i Strøby Egede, som Tobias er mentor for. I udlandet findes der utallige parker og åbne haver, hvor man i rigt mål kan opleve en del af de træer og buske, vi sandsynligvis kan dyrke om ikke så mange år. Til inspiration kan nævnes

En af adskillige flotte stedsegrønne sydbøge (*Nothofagus betuloides*) i Thorshavn 2013.

Stedsegrøn sydbøg (*Nothofagus betuloides*) har blanke blade, der er små og smukke. Thorshavn 2013.

Storbritannien, Frankrig, Schweiz, Østrig, Holland og Belgien.

FÆRØERNE

Jeg vil dog specielt anbefale et besøg på Færøerne. Golfstrømmen mildner vintertemperaturen så meget på øerne, at der langs kysterne og, hvor det ikke blæser

for meget, dyrkes rigtig mange spændende og frostfølsomme træer og buske, som for manges vedkommende stammer fra områder i Sydamerika, Tasmanien og New Zealand, der har samme eller næsten samme kølige, våde og vintermilde klima som Færøerne.

Kapuka (*Griselinia littoralis*) fra New Zealand bruges som hækplante på Færøerne. Thorshavn 2013.

New Zealandske kapuka (*Griselinia littoralis*), er en dejlig og usædvanlig stedsegrøn busk, der bliver flere meter høj. Thorshavn på Færøerne 2015.

Fire meter høj magellanfuchsia (*Fuchsia magellanica*) i plantesamler Carl F. Joensens have i Søldarfjørður på Færøerne 2014.

På Færøerne kan magellanfuchsia (*Fuchsia magellanica*) få flotte stammer med trevlet bark. Søldarfjørður på Færøerne 2014.

Bjergbellisbusk (*Olearia macrodonta*) blomstrer allerede som lille. Gråsten 2017.

De mange eksoter på øerne skyldes i høj grad tidligere dendrolog og leder af Arboretet i Hørsholm, Søren Ødum, der tidligt så, at der var et stort potentiale. Efter indsamlinger bl.a. i regi af Nordisk Arboretudvalg fik han sendt mange planter til øerne.

Træerne og buskene blev plantet ud i småskove og offentlige anlæg men ikke mindst hos mange haveejere, der fik planterne gratis. Sidenhen er mange af de frostfølsomme træer og buske blevet opformeret i og solgt fra den offentlige planteskole i Thorshavn.

I dag er stedsegrøn sydbøg (*Nothofagus betuloides*) nået op over hustagene, kuglebuddleja (*Buddleja globosa*) blomstrer rigt i flere meters højde, og i Thorshavn kan man opleve magellanfuchsia (*Fuchsia magellanica*), der har stammer

Den skønne bjergbellisbusk (*Olearia macrodonta*) i et overdådigt eksemplar endnu en regnvejrsdag i Klaksvik juli 2014.

med kroner over hovedhøjde. Desuden vokser og stortrives adskillige rigtblomstrende arter af den smukke primært new zealandske kurvblomstslægt *Olearia* (*Olearia sp.*) på Færøerne.

HVORFRA KAN DE SKAFFES?

Oplagte muligheder er at bytte eller købe planter af samlere eller på større plantemarkeder.

Navne og salgsgrupper kan findes på internettet f.eks. på Facebook. En anden god mulighed er at købe planterne i planteskoler indenfor EU ved at søge på deres latinske navne på internettet og bestille over nettet.

Vær opmærksom på, at mange planteskoler udenfor EU, herunder planteskoler i Storbritannien ofte ikke sender planter til Danmark. Der gælder således skrappe regler for hjemførsel af planter fra ikke EU-lande, herunder Færøerne.

INTERESSERET?

Som nævnt i indledningen, ser vi i eksotgruppen gerne, at flere af jer eller jeres bekendte deltager, hvis I har samme haveinteresse som os.

I er desuden alle sammen i muligt omfang velkomne til at besøge vores haver, hvor der hos flere af os også kan købes frostfølsomme træer og buske. Hvis I er interesserede, så kontakt mig gerne.

KONTAKTOPLYSNINGER

Martin Reimers. Tlf. 53 80 19 58.

Mail: reimers@siticum.dk

Kardemmevej 6, 6300 Gråsten

LINKS

Solgårdsparkens botaniske have:

www.solgaardsparken.dk/432245520/

Hans Jørgen Kuus' hjemmeside:

www.kuus.dk

Endnu en imponerende, men for mig ukendt art af bellisbusk (*Olearia sp.*), vokser på Færøerne i Klaksviks dejlige byskov. Den meterhøje busk ses med mange stammer til højre for den forreste bro. Foto 2013.

Martin Reimers planteliste til inspiration:
www.dendrologi.dk/planteliste.pdf

International Dendrology Society:
www.treesandshrubsonline.org

Diskussionsgrupper på internettet:
members3.boardhost.com/Exoten/
www.hardytropicals.co.uk/forum/

Diskussionsgrupper på Facebook:
"Træer og Buske – Dendrologisk Fællesskab"
Den svenske gruppe: "Zonknäckare".

LITTERATUR

Auders, Aris G.: Royal Horticultural Society. Encyclopedia of Conifers. A Comprehensive Guide to Cultivars and Species, vol. 1 & 2, 2012.

Clausen, Jens: Eksotiske haveplanter i Danmark, 2016.

Francko, David A.: Palms won't Grow Here and Other Myths. Warm-climate plants for cooler areas, 2003.

Gundersen, Jens Michael: Eksotiske planter – Nye ideer til din have, 2006.

Hillier: The Hillier Manual of Trees and Shrubs, 2019.

Hogan, Sean: Trees for All Seasons. Broadleaved evergreens for temperate climates, 2008.

Johansson, Ludvig: Odlå exotiskt i din trådgård, 2007.

Krüssmann, Gerd: Manual of Cultivated Broad-leaved Trees & Shrubs, vol. 1-3, 1984.

Krüssmann, Gerd: Manual of Cultivated Conifers, 1985.

Pedersen, Henrik: Palmer i haven, 2022.

Ødum, Søren: Choice of species and origins for arboriculture in Greenland and the Faroe Islands. Dansk Dendrologisk Årsskrift bind IX, 1991.

Fotografen er nævnt i fototeksten. Fotos uden angivelse af fotograf er optaget af forfatteren, Martin Reimers.